

СВЯТО ПОКРОВИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ В ДУХОВНОМУ ТА БОЙОВОМУ ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

*«Свята Покрівонько
покрій мою головоньку»*

*Поборемо ворога і розбудуємо разом
свою незрівнянну Українську державу.
Для українців день 14 жовтня об'єднав
чотири великі свята:
Покрова Пресвятої Богородиці,
День українського козацтва,
День заснування УПА
і День захисника України.*

Віктор Гайдук (Генвігай)
генерал-отаман козацтва,
Крайовий отаман
Київської столичної організації
Українського козацтва,
член Національної спілки
журналістів України,
м. Київ

Серед свят, приурочених Пресвятій Богородиці, особливої уваги заслуговує свято Покрови Пресвятої Богородиці. Прихильність до образу Божої Матері як покровительниці нашого народу прийшло до нас із Греції і шанується в Україні з прадавніх часів – воно тягнеться золотою ниткою від княжих часів аж до сьогодні. Секрет цієї історичної прихильності до образу Богоматері як покровительниці полягає в тому, що мова йде не про земну, а про небесну підтримку. А такого заступництва й опіки хоче майже кожна людина, родина і народ у цілому. Тому свято Покрови для нашого народу є днем великого вияву любові і вдячності до Пресвятої Богородиці та днем радісного просвітлення і її звеличення.

Покрова Пресвятої Богородиці – одне з найшанованіших в Україні календарних свят – припадає на 14 жовтня. Встановлено свято в пам'ять про подію, що відбулася у Візантії в 910 році за царювання *Льва Філософа*, коли йшла війна греків з сарацинами.

Сарацини вторглися в Грецію і взяли в облогу столицю Царгород. Місту загрожувала руйнація. У місті панувала тривога. У храмі Пресвятої Богородиці на Влахернах Константинополя, де зберігалася її риза, правилася всеношна служба. Богомольці повністю зайняли церкву. Між народом ревно молилися про охорону міста старець *Андрій Юродивий* зі своїм учнем *Єпіфаном*. Відправа закінчувалась. Під кінець Святий Андрій побачив, як від царських дверей (так звалися у греків головні вхідні двері церкви) йде осяяна світлом Пресвята Богородиця в оточенні ангелів і в супроводі Святого Івана Богослова під спів великого хору святих. Божа Матір підійшла до престолу, довго молилася і заливалася сльозами. Відтак встала, зняла з голови плат-омофор і накрила ним усіх християн. Видіння зникло. Святий Андрій і Єпіфан, які бачили це видіння, зрозуміли, що Пресвята Богоматір прийшла до них, щоб врятувати місто від нечистих сарацин. Звістка про явлення Богородиці блискавично рознеслася по місту і за його межі. Підбадьорені підтримкою святої заступниці, греки-християни перемогли нападників. Ворог відступив і місто було врятоване.

Марина Соченко. Покрова Пресвятої Богородиці

Покривши місто своїм омофором, Богоматір спасла його від руйнування. Від того омофору-покрови свято і дістало свою назву. Покров-омофор став символом опіки і заступництва Пречистої Диви Марії.

Церква в своїх богослужіннях залюбки підкреслює три найважливіші прерогативи Пресвятої Богородиці: богоматеринство, всенепорочність і заступництво за нас перед Богом. Ця третя перевага Божої Матері найбільше припала до серця нашому народові. Тож сьогодні серед найбільш шанованих християнських свят українського народу є свято Покрови Пресвятої Богородиці.

До Київської Русі традиція Покрови прийшла з Візантії, де князь **Володимир** прийняв віру Христову. А його дружина **Анна** – сестра Візантійського імператора – привезла тоді до Києва ікону Пресвятої Богородиці із Влахернського храму.

Ярослав Мудрий, перемігши печенігів 1037 року, в церкві Благовіщення на Золотих воротах віддав свій народ під

опіку Матері Божої, проголосивши Богородицю володаркою і покровителькою Київської Русі.

Тоді ж він її увічнив її монументально, зробивши у Софійському храмі головною іконою зображення Оранти-Богородиці, що молиться.

Володимир Мономах просив Богородицю зберегти і зміцнити Київ: «Град Свій схрони, Діво-Мати чиста, який під покровом твоїм незмінно царствує! Хай тобою він укріпляється і на тебе надіється, побіждає в усіх бронях, повергає противників і змушує впокоритися».

Остаточно день Покрови був затверджений при **Андріїві Боголюбському** у 1144 році.

Починаючи з XV століття, Покрова має постійне іконографічне вираження – простягнений над християнським людом покров. Після хрещення Київської Русі (за Володимира Великого) визволення Богородицею християн Царгорода стало великим святом, а київські князі брали ікону Покрови у військові походи. Молитовні звернення народу до Богородиці стали особливо ревними саме за князя Ярослава Мудрого.

У Михайлівському Золотоверхому монастирі в Києві
освячено ікону Пресвятої Богородиці –
покровительки українських воїнів.
Скорочено цю ікону називають – Богородиця «воїнська».

Освячена ікона містить зображення Божої Матері, яка тримає в руках
омофор і ним покриває українських воїнів.
Цей образ шанується в українському народі під назвою *Покрова*.

Ікона Богородиці — покровительки українських воїнів —
освячена Митрополитом *Епіфанієм* у 2017 році.

На іконі зображені українські воїни різних епох, зокрема
Святий Рівноапостольний Князь *Володимир Великий*, руський воїн,
Гетьман України *Іван Мазепа* в похідних військових латах, січові козаки,
старшини Армії УНР в одностроях Третьої «Залізної» дивізії,
козак Полку Чорних запорожців, воїни Української Галицької Армії,
Української Повстанської Армії, борець «Самооборони Майдану»,
вояки добровольчих батальйонів, сучасні українські воїни АТО,
які зібралися навколо постаті небесного покровителя
українського воїнства Архистратига Божого Михаїла.
Копія ікони знаходиться у Церкві святого Миколая
«Пам'яті жертв Чорнобиля»

Прославляючи свою небесну заступницю, православні співають:

**Сьогодні ми, православні люди,
радісно святкуємо,
осіяні твоїм, Божа Матір, явленням,
і, здіймаючи очі
до твого пречистого образу,
уклінно просимо:
«Покрий нас чесною твоєю Покровою
і визволи нас від усякого зла,
благаючи Сина Твого Христа,
Бога нашого, щоб спас душі наші».**

У цей день церква служить акафіст Покрови Богоматері, в якому повторюються слова:

**«Радуйся, Радосте наша,
покрий нас від усякого зла
чесним своїм омофором!»**

Пречиста Матір – небесна заступниця і покровителька українського козацтва. Козаки ревно вшановували свято Покрови. У кожному новоствореному січовому таборі вони будували Покровську церкву або капличку, а для битв і військових походів брали з собою хоругви та використовували похідний варіант з іконою Пресвятої Покрови. Перед важливою подією чи справою козаки завжди молилися своїй покровительці. У Покровські святкові дні козаки й запорожці проводили козацькі кола, обирали гетьмана, генеральну старшину та нових кошових отаманів. Чи не більшість церков, які будували на честь Богородиці, було у козацькій державі *Богдана Хмельницького* за часів визвольної війни. Церкви зводили в містечках і селах, у слободах, у центрах паланок та на річках. Із 44-х збудованих козаками церков 13 були збудовані на честь Покрови Пресвятої Богородиці. Недаремно сьогодні багато українських сіл носять назви: Покрова, Покровка, Покровське, Новопокровка.

Свято Покрови нагадує про молитовне заступництво Божої Матері за весь людський рід, і є храмовим святом багатьох наших міст і сіл. Відомий приклад заступництва Божої Матері під час турецької облоги Почаєва, що оспівано у відомій пісні про Почаївську Божу Матір як покровительку і заступницю православного воїнства.

Конституція Гетьмана *Пилипа Орлика* передбачала скликання законодавчої влади – Генеральної Ради – тричі на рік: на Різдво Христове, Великдень і Покрову. За часів Гетьманщини, козацької держави 1649–1764 рр., розквітає «козацьке бароко» – новий напрям у літературі та мистецтві, що передає силу незламного козацького духу.

Виникає новий різновид ікони – «козацька Покрова», де під покровом Пречистої Матері з'являються зображені церковних ієрархів, гетьманів, старшини.

Українське козацтво – це історія, честь і слава нашого народу. Українські козаки виражали суть українського народу, були його елітою. Український козак заповзятливий, винахідливий та ініціативний. Він – захисник, оборонець і рятівник українського народу.

Одним із найважливіших історичних джерел про життя українського народу та козацтва в XVII ст. є «Опис України» відомого французького інженера і картографа **Гійома Боплана**. Протягом тривалого часу праця Боплана залишалася для західноєвропейського читача чи не єдиною книгою, що містила унікальні свідчення очевидців про Україну – природу, побут українців і козаків, їхні звичаї, війни запорожців, що впливали на міжнародне життя Європи. Опис, який задумувався як пояснення до карт України, складених Бопланом, було перекладено багатьма європейськими мовами. Твір широко використовувався дослідниками нашої історії, етнографами, письменниками, зокрема **Миколою Гоголем** під час написання повісті «Тарас Бульба». Про українців Гійом Боплан пише: *«вони надзвичайно міцні статурию, легко переносять спеку, холод і спрагу, невтомні до війни, мужні, сміливі»; «досвідчені у всіх необхідних для життя ремеслах: теслярі для будівництва житла і човнів, стельмахи, ковалі, зброярі, кожум'яки, римарі, шевці, бондарі, кравці», «вони дотепні, кмітливі, винахідливі і щедрі, не прагнуть до великого багатства, але надзвичайно кохаються у своїй свободі, без якої не уявляють життя».* Ілюстрацією винахідливості українських козаків став опис водного шляху на Січ з Азовського і Чорного морів в обхід турків, які нерідко блокували вхід у Борисфен. Боплан стверджує, що козаки, перепливаючи протоку між Таманню і Керчу, піднімалися лиманом до річки Колміус доти, поки вона була сплавна для човнів, а далі переносили чи волоком перетягували свої чайки до річки Вовчої, яка впадає в Самару, а та, в свою чергу, в Дніпро. Боплан описав шлях, яким запорожці ходили в морські походи і яким утікали від переслідувачів, повертаючись додому. Звісно, кмітливі запорожці, які впевнено ходили морем і не один раз несподівано з'являлися біля турецьких берегів, добре знали свій рідний край і вміли вибирати дорогу під покровом Божої Матері.

Після зруйнування Запорізької Січі **Катериною II** у 1764 р. козаки, йдучи на чайках за Дунай, везли з собою шаблі, зброю, гармати та клейноди, а також, як основну цінність, – образ Пресвятої Покрови.

**Покровська січова церква.
Острів Хортиця, м. Запоріжжя**

Українське козацтво – унікальне явище в історії та культурі світу. Козаки відіграли визначну роль у становленні української держави. Запорізька Січ була першою у Європі республікою з демократичним ладом. У козацькому середовищі сформувалися головні для справжнього воїна моральні цінності: волелюбність, відвага, бойове побратимство, жертвність заради товариства. Козаки високо цінували освіченість, більшість з них знали по декілька мов. Сучасники зазначали, що в козацькому краї всі діти, навіть сироти, вміють читати. Козаки – сильні вправні воїни. Бойовий гопак – це неперевершене мистецтво бою, козацької звитяги. Козаки-характерники вміли відвертати кулі і стріли на ворога, мали кілька життів, перетворювалися на інших істот, володіли гіпнозом і даром чаклування. Козаки заклали в українську ментальність вічні цінності: любов до рідної країни, глибоку віру, честь, лицарство, прагнення власної держави і готовність віддати за неї життя. Від 1999 р. 14 жовтня святкується як день Українського козацтва.

Формуючи свої бойові шеренги та йдучи в бій, січові стрільці присягали державі та Божій Матері Пресвятій Покрові.

Про перемогу просили в молитвах до Пресвятої Богоматері Покрови і воїни Української народної республіки. Українська повстанська армія відзначає день свого заснування 14 жовтня від 1947 року. Офіційно день відзначається починаючи від 2005 року. На знак тягlosti й неперервності української історії національно-визвольних змагань день Покрови Божої Матері було визначено Днем заснування УПА. Таке рішення 30 травня 1947 року ухвалила Українська Головна Визвольна Рада (керівний орган українського підпілля).

Українська повстанська армія – військово-політична формація українського визвольного руху в 1942–1954 рр. на теренах Галичини, Волині, Буковини, сучасної Польщі та Білорусі. Окремі підрозділи діяли на Сході України, на Кубані та Донбасі. Осередки спротиву існували до 1960 року. УПА вела боротьбу одночасно проти гітлерівського

нацизму та сталінського більшовизму. Численність УПА, за різними джерелами, становила від 150 до 350 тисяч озброєних вояків. Середній вік вояків становив 18–22 роки. Це була єдина в Європі сила антифашистського руху, яка воювала проти нацизму без жодної іноземної допомоги – зброю вояки добували в боях. УПА мала свою радіостанцію і вела передачі на трьох мовах: українською, німецькою та російською. Вона випускала свій бюлетень, газету, прокламації та художні листівки, оформлені художником війська **Нілом Хосевичем**, які вояки відсилали своїм коханим. Їхній девіз «Слава Україні!» живе й перемагає і понині.

У 2014 році було офіційно встановлено 14 жовтня відмічати День захисника України. Свято Покрови Божої Матері віддавна було днем вшанування українського війська. Відновлюючи цю славну традицію, ми відмовилися від святкування Дня захисника Вітчизни радянської доби і повернулися до своїх історичних джерел.

Сьогодні героїчна боротьба українських воїнів проти російського агресора свідчить про успадкування сучасними українцями звияжного духу і невмирущої слави княжих дружин, козацьких полків, бійців УНР, вояк УПА. Нині в Україні нові герої та героїні показують приклад неперевершеної незламності українського духу, відваги і відданості Батьківщині.

Велику підтримку нашої армії надає увесь народ. Захист рідної землі став справою честі кожного українця. Отже, для українців 14 жовтня – це ще й свято національної гідності та самоповаги. Покрова Пресвятої Богоматері набула значення не тільки релігійного, а й національного свята.

Свято Покрови увібрало чимало народних звичаїв, легенд, переказів, замовлянь. В осінньому календарі українців ця дата посідає особливе місце.

Покрова – початок дозвілля. Вважається, що до Покрови слід завершити всі польові роботи, зібрати й засипати в комори весь зібраний урожай, а поля засіяти озимю і – вже можна й відпочити. Тому у народі жартують: «*Настали жнива – лежить баба не жива, а прийшла Покрова – стала баба здорова*». До Покрови селяни стараються утеплити хати, забити й замазати усі щілини, щоб «зберегти на зиму теплий дух». Звідси і вислів: «*Покров, натопи хату без дров*».

За праслов'янськими віруваннями, на 1 жовтня за старим стилем припадає осіннє свято – День матері Землі. У цей час часто випадає перший сніг, тому Покров Богородиці був пов'язаний з приходом зими. Це початок зимового сну природи, коли земля вкривається листям, а дівчата – шлюбним вінцем. Ткачихи починали ткати полотна, дівчата приймалися шити собі придане. Старші жінки задобрювали домового, розкладаючи по кутках хати нарізані млинці. Щоб пережити голодну зиму, жінки загодовували домашню худобу в хліву останнім снопом, скошеним з вівсяного поля.

Напередодні свят дівчата починали ворожити і проводити ритуальні дійства. З приходом холодів молодіжні гуляння переносилися з вулиці в хату. Дівчата збиралися разом у великій хаті, вдягалися у кращий одяг. Вони вірили в те, що «*якщо Покров весело проведеш, дружка милого знайдеш*». На перших осінніх посиденьках дівчата співали довгі ліричні пісні, щоб було чутно в сусідніх селах. На таких вечорах-посиденьках молодь приглядала собі підходящу пару. Зазвичай саме на Покрову добре справляти новосілля. З цього приводу казали: «*Матір Божя покриє все, що було поганого у старій оселі, і принесе в новий дім радість, мир, злагоду і добробут*».

Назва «покров (плат) Пресвятої Богородиці» у людей асоціюється з головною хусткою та фатою нареченої. В народі говорили «*Прийде Покров і дівці голову покриє*».

Ікона Покрова з портретом гетьмана Богдана Хмельницького. Київщина, кін. 17 — поч. 18 ст. Національний художній музей України

Лариса Лукаш. Текстильна аплікація до Покрови Пресвятої Богородиці

На Покрову, за традицією, укладається найбільше шлюбів. Спокон віку свято Покрови Богородиці розпочинається чередою весіль. Вірили, що сім'ї, створені в цей час, будуть щасливі й міцні. На Покрову дівчата особливо старанно просили Богородицю про омріяне заміжжя. І зверталися до Богородиці словами: «*Ти, Покров-Богородиця, покрій мене, дівчину, пеленою своєю нетлінною – йти на чужу сторону*», «*Свята Мати-Покровонько, накрій мою головоньку, хоч ганчіркою, аби не залишилася дівкою*». «*Свята Мати-Покровонько, покрій землю сніжком, а мене, молодую, хустиною*».

Заміжні жінки просили ласки у своєї заступниці, аби подружнє життя було щасливим і плодотворим. У давні часи парубок мав право дівчині, яка йому подобалася, накинути на плечі хустку, щоб узяти її за жінку, і та вже не повинна була йому відмовити. Адже вважається, що хустка, або намітка, – ознака заміжньої жінки. Тому дівчата зверталися до своєї покровительки з таким проханням: «*Свята Покрівонько, покрій мою голівоньку, діл – листочком, а мою голову – платочком!*» Або ще так: «*Покровонько, Покровонько! Покрий мені головоньку, щоб я жінкою була, щоб я весело жила з чоловіком молоденьким а дитяточком веселеньким*».

По Покрові – то й по теплі. У цей день вперше затоплювали печі, використовували дрова з вишні чи яблуні, водночас приказували: «*Свята Покрово, покрій нашу хату теплом, а господаря добром*». За станом погоди на Покрову дехто передбачав, яка буде зима: якщо вітер з півночі – зима буде холодною, якщо з півдня – теплою. Якщо цього дня не випаде сніг, то не буде його і в листопаді.

Якщо журавлі не відлетіли у вирій, то холод затримається. Стало обов'язком побувати у цей день на службі Божій, прикрасити ікону Богородиці, згадати родичів чи знайомих, які пішли у похід та змушені десь воювати, і помолитись за них. Помолитись за живих і загиблих. Пресвята Богородиця завжди була взірцем смиренної і великодушної матері, що повсякчас молиться за благочестя своїх дітей, і завжди приймає Божу волю.

Покрова Пресвятої Богородиці – безумовно, найбільше материнське свято, адже звертаючи свої молитви до Матері Господа нашого Ісуса, ми віддаємо себе, свою родину та батьківщину під непереможну Покрову Богородиці. Це розуміли наші предки – великі князі Володимир Великий, Ярослав Мудрий, гетьмани і козаки. Почало розуміти це і нинішнє покоління. На Покрову колись козацтво особливо ревно і згуртовано молилося до Богородиці, просячи благословення на визвольні військові походи, на нову козацьку владу, на новий урожай на наступний рік.

Покров Божої матері – це прохання, молитва, заступництво за нас. Цього заступництва сьогодні потребують мільйони людей, які підносять молитви до Божої матері, благаючи у неї допомоги для звільнення України від лютого ворога. Тисячі матерів моляться сьогодні за своїх дітей та просять святу покровительку заступитися за них перед Богом. Адже матері не тільки дали життя бійцям-захисникам, але й стараються виховати їх за божими законами, щоб були Богу милі, людям корисні та берегли Українську державу!

Слава Україні! ■